

Predikans kris och möjligheter

»Äntligen gick prästen ned från predikstolen. Församlingens huvuden lyftes. Så, då har han predikat färdigt ändå!» Travestin på inledningen till *Gösta Berlings saga* får tolka den besvikelse som många kan känna efter en predikan. Förväntningar som aldrig infriades, att prästen skulle tändas av en iver att »begagna tillfället och vittna om Guds ära».

Predikan är i kris. I kyrkans långa historia har det hänt förr. I vår tid förstärks krisen av att rösterna är så många fler. Mediebruset skapar lyssnartrötthet. Alternativen är många. Replikskiftena snabba. I detta bullerlandskap ska predikan nå fram, vara angelägen och få lyssnaren att lyssna.

Men lyssnandet har kanske alltid varit svårt. Kyrkofadern Gregorius av Nazians konstaterade på trehundralet: »Och vilka kan då lyssna? De som tar det på allvar, och inte uppfattar det som kallprat om allt möjligt.»

Det är inte enkelt att predika. Det vet varje präst. Men det är inte heller enkelt att lyssna till en predikan som är undermålig och mest innehåller kallprat. Alltför ofta vittnar gudstjänstfirare om predikningar som säger nog så mycket om situationen i världen, om dagsaktuella tankar och egna erfarenheter, om allt utom att de vittnar om Guds ära, om Jesus Kristus och bär fram ett tydligt evangelium.

Den tid har varit när prästen var en av de ytterst få akademiskt utbildade i församlingen. Numera kan en majoritet av gudstjänstfirarna bestå av högutbildade med minst tolvårig skolgång, ofta dessutom med universitetsstudier. De är vana att analysera och ifrågasätta och värjer sig mot det banala.

Predikanten riskerar då dels att underskatta lyssnarna genom att trivialisera mer än att fördjupa, dels att förminska det heliga Ordets tidlöshet och aktualitet. En baksida av nattvardsförnyelsen är att många gudstjänstfirare upplever, att i nattvarden får man åtminstone någonting i motsats till i predikan.

En präst som är rädd för att väcka anstöt blir lätt så otydlig att predikan ger vare sig den regelbundna eller den tillfälliga gudstjänstfiraren någonting. Men predikan ska ge näring att leva av för dem som hungrar efter Guds levande ord.

En av vår tids folksjukdomar är allvarsbrist. Därför måste predikan ta såväl lyssnarna som Skriften på allvar. En predikan är någonting annat än en tidningskrönika eller tankar för dagen, tvärtom är den ett unikt tillfälle för predikanten att tala om livets djup, glädje och allvar.

Ironin mot kallprat och andefattiga predikningar kan vara giftig. Allt oftare dyker kommentarer upp i dagspressen som uttrycker trötthet över det innehålls- och profillösa. I Svenska Dagbladet kunde man för några månader sedan läsa i en ledare att »när kyrkans nutida tjänare ska uttolka Ordet och ge det en modern innebörd, blir det inte sällan som när en begravningsförrättare uppenbart inte kände den avlidne; det skaver». Skribenten, som deltagit i en gudstjänst i en av landets domkyrkor fortsatte: »Varför reducerades den gamla berättelsen till en töj- och tänjbar krok, på vilken den nutida sentensen kunde hängas?»

Inga pedagogiska finesser räddar en predikant som ingenting har att säga utom att de döljer tomheten. Men om predikanten har någonting att säga, om denne bär fram Kristus och själv lever av honom, blir de pedagogiska handgreppen självklara. Strålkastaren riktas då inte mot talaren utan mot Kristus.

Det finns i dag åtminstone tre vanliga fallgropar, vilka varje rutinerad lyssnare lätt kan identifiera. En är att predikan blir så assimilerad i sin egen tid att den blir uddlös och utan relevans genom att Ordets utmaning förtigs och sanningen döljs: »Våra [prästers] snusfönuftiga predikningar, i vilka det ur förnuftets synpunkt inte finns något förnuft och ur

religionens synpunkt knappt någon religion» (Hjalmar Söderberg). Sådana predikningar är helt enkelt intellektuellt undermåliga.

En annan är när förkunnelsen härmar en fraseologisk predikostil som distanserar lyssnaren från att tillämpa Ordet i nuet. Språkformen blir ett formspråk – en kritik som kan drabba såväl liberalteologiska predikningar som äldre traditioners.

En tredje är när predikanten klär sina ord i mjukisdress. Att lyssna till sådana predikningar kan göra vem som helst till ateist. Som en krönikör i Axess konstaterade för en tid sedan, att »om det enda man vill höra är att det hela ordnar sig, bara alla är riktigt snälla mot varandra, räcker det väl med att läsa Bamse eller ta del av valfri predikan». Vad som gestaltas är en harmlös och allmänt förstående Gud, som då och då uttrycks i banaliteter som att »det viktiga är inte att du tror på Gud, utan att Gud tror på dig».

Det är lätt att kritisera en predikan medan det är svårare att hålla en bra. Ingen präst som antagit utmaningen tycker att det är enkelt. Predikan ska inte bara förberedas. Den behöver också levas i predikantens eget liv. I annat fall uppstår en kluvenhet som lyssnaren snabbt avläser, att predikanten säger vad denne själv inte avser att dela och beskriver en väg denne själv inte är beredd att vandra. Om predikan manar till omvändelse är den förste som kallas till omvändelse prästen själv. Om predikan inbjuder till efterföljelse är den förste som har att gå efterföljelsens väg prästen själv. Det betyder inte att predikanten måste vara en andlig atlet. Däremot behöver predikan vara vardagsrealistisk.

Predikan ska tala där människor befinner sig. Den ska förkunna inte om lagen och om evangeliet utan vara lag och evangelium i sig – korsets dårskap, för att tala med Paulus. Predikan har sina rötter i den apostoliska förkunnelsen, som traderats genom kyrkans hela historia och gäller än i dag. Det som Jesus en gång anförtrodde åt kyrkan har inget bäst-föredatum utan kommer alltid att äga giltighet och får inte marginaliseras till förmån för dagens trendteologier. Den pedagogiska utmaningen är att, utan att skämmas för evangelium, göra det begripligt och återfinna tilliten till och glädjen i den kristna trons dogma. Djärvt och frimodigt.

Det är ytterst angeläget att kvaliteten på predikningarna höjs. För att undervisa måste man själv undervisas. Av prästen krävs därför en ständigt pågående fördjupning i homiletik och retorisk förmåga och stiftens måste ta det som sin uppgift att erbjuda goda predikofortbildningar. Pastoralinstituten måste arbeta på att höja kvaliteten på predikoutbildningen, ge redskap till att skilja mellan lag och evangelium och övning i att inför varje bibeltext öppna Ordet med frågan: Var är Jesus Kristus och evangeliet om honom i texten?